

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

209116

กระบวนกถาธรรมเทศน์ในวาระที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ
ทรงเสวยพระถั่วขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์องค์ที่ ๑๐

พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศาสนศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สิงหาคม ๒๕๕๔

๖๐๐๒๕๙๓๓

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

209116

กระบวนการสร้างทางสังคมของความเป็นแม่ในสังคมลาวที่กำลังเปลี่ยนไป:
ประสบการณ์ชีวิตของผู้หญิงคนหนึ่ง

เพชรสาคร สมพงษ์บุตรชั้น

วิทยานิพนธ์นี้เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสตรีศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
สิงหาคม 2554

กระบวนการสร้างทางสังคมของความเป็นแม่ในสังคมลาวที่กำลังเปลี่ยนไป:
ประสบการณ์ชีวิตของผู้หญิงคนหนึ่ง

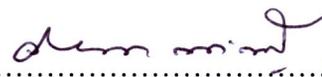
เพชรสาคร สมพองบุตรขัน

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสตรีศึกษา

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

อาจารย์ฉลาดชาย รมิตานนท์

รองศาสตราจารย์วิระดา สมสวัสดิ์

รองศาสตราจารย์วิระดา สมสวัสดิ์

อาจารย์ ดร.วรรณภา สิริศิริ

5 สิงหาคม 2554

© ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กิตติกรรมประกาศ

ภายหลังจากโทรศัพท์จากเจ้าหน้าที่ศูนย์สตรีศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ขณะที่กำลังทำงานอยู่ พอรับสายเสร็จก็เดินออกจากมุมทำงานมามองตัวเองในกระจกบานใหญ่ที่อยู่ตรงข้ามโต๊ะทำงาน ใบหน้าที่ใหญ่ขึ้นกว่าเดิมเพราะรอยยิ้มแห่งความดีใจ มองดูตัวเองชิดกับกระจก แล้วกระโดดขึ้นเหมือนนักเชียร์บอลเขาทำกัน ชูมือข้างขวาที่ยังถือโทรศัพท์มือถือขึ้นพร้อมทั้งพูดว่า เฮ้... เราทำสำเร็จแล้ว ไม่รู้ว่าเสียงพูดตัวเองดังลั่นจนทำให้เจ้าหน้าที่ที่ทำงานอยู่ห้องติดกันตะโกนถามมาว่า “เป็นหยั่งบ่เพชรสาคร” (เป็นอะไรไหมเพชรสาคร) ผู้ศึกษาเดินตรงไปยังเสียงที่ถามมาแล้วบอกว่า “อ้าย...น้องสอบได้ทุนไปเรียนแล้ว” คู่สนทนากล่าวว่า “ดีใจด้วย แล้วเมื่อไรเขาให้ไป ต้องเคลียร์เวียก (เคลียร์งาน) ให้เสร็จก่อนจึงไป...” ผู้ศึกษาตอบคำถามที่ถูกถามแล้วเดินออกจากห้องทำงานของเขาตรงไปหาเจ้าหน้าที่ทุกคนเพื่อบอกข่าวดี

การมาเรียนต่อเป็นความฝันที่อยากทำเพราะเคยสอบทุนไปเรียนญี่ปุ่น และออสเตรเลีย แต่ไม่ผ่าน ต้องใช้เวลามากกว่าจะมีโอกาสนี้ เมื่อโอกาสดีๆ มาถึงก็รีบไขว่คว้า แต่ปัญหาคือไม่กล้าบอกสามี เพราะไม่ได้บอกเขาด้วยซ้ำว่าไปสอบทุนการศึกษา หลังเลิกงานกลับบ้านทำตัวปกติ เมื่อสามีมาที่บ้านก็ยังไม่กล้าบอก จนกินอาหารเย็นเสร็จถึงได้ตัดสินใจบอกเขา เขามีคำถามมากมายหลายอย่าง ซึ่งผู้ศึกษาต้องหาคำตอบเพื่อที่จะทำให้เขายินยอมให้ไปเรียน การสนทนาใช้เวลากว่าสองชั่วโมงคำตอบที่ได้จากเขาคือ “This is a good opportunity and the important thing is what you want to do....your choice... I support you whatever your decision is....” เมื่อไฟเขียวอยู่ตรงหน้าเหมือน โยนภูเขาออกจากอก แต่สามวันต่อมาภูเขาถูกใหญ่กว่าเดิมกลับเข้ามาแทนที่ เมื่อรู้ว่ากำลังตั้งท้อง ความกังวล ความกลัว ความสับสน ความมั่นใจในตัวเองหายไป เพราะไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร จะมาเรียนหรือไม่มา การตัดสินใจไม่สามารถกระทำได้ด้วยตัวเองจึงต้องอาศัยเพื่อน พ่อแม่ ญาติพี่น้อง สามี และเพื่อนเป็นผู้ช่วย แต่ในส่วนของ พ่อแม่ ญาติพี่น้อง และเพื่อน ไม่เห็นด้วยกับการมาเรียน ส่วนสามียังยืนยันคำเดิมคือให้เลือกเอง

การมาเรียนพร้อมกับการตั้งท้อง และการดูแลเด็กอ่อนในท้องและหลังคลอด สำหรับผู้ศึกษาถือว่าเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งต่อกระบวนการเรียนรู้ของตัวเอง แต่อุปสรรคนี้เป็นแรงใจให้ต้องสู้ ต้องเอาชนะ และท้ายสุดการศึกษาก็สำเร็จ แม้ว่าจะไม่สามารถสำเร็จตามกำหนดเวลา แต่ก็เสร็จสิ้นด้วยดี ทั้งนี้ต้องขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อรองศาสตราจารย์วิระดา สมสวัสดิ์ ที่หยิบยื่นโอกาสให้ผู้ศึกษาได้เข้ามาเรียนที่ศูนย์สตรีศึกษาในครั้งนี้ และงานวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีก็เพราะได้รับความกรุณาจากอาจารย์ฉลาดชาย รมิตานนท์ ผู้ที่เปรียบเหมือนแสงเทียนนำทาง

ให้แก่ผู้ศึกษาในการทำวิทยานิพนธ์พร้อมถ่ายถอดความรู้ อยู่เคียงข้างและให้คำชี้แนะแก่ผู้ศึกษารวมไปถึงนักเรียนทุกคนที่เข้ามาสู่ศูนย์การศึกษาแห่งนี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร. วรณภา ลีระศิริ ที่ให้เกียรติมาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และให้ความคิดเห็นที่มีคุณค่า ขอขอบคุณอาจารย์อาภาภรณ์ สัมฤทธิ์ ที่ให้คำชี้แนะและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณอาจารย์ทุกท่านทั้งประจำในศูนย์สตรีศึกษา และอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่ไม่อาจเอ่ยนามได้ทั้งหมดที่ได้สอนวิชาต่างๆ เกี่ยวกับสตรีศึกษา และประสบการณ์ที่ติดตลอดช่วงเวลาการเรียน พร้อมทั้งให้ข้อคิด และคำชี้แนะเสมอมา

ขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่ศูนย์สตรีศึกษาทุกคนที่คอยให้ความช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกแก่การเรียน ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ห้องสมุดที่ช่วยหาหนังสือในการค้นคว้า เขียนงานต่างๆ เจ้าหน้าที่บริหารการเงิน เจ้าหน้าที่เลขา และนักวิจัยที่ช่วยในการตรวจทานตัวสะกด และแปลสำนวนภาษาให้สละสลวย ตลอดจนเจ้าหน้าที่ดูแลในเรื่องการตรวจทานแก้ไขคำผิดและรูปแบบวิทยานิพนธ์ จนทำให้การเรียนผ่านมาด้วยดี และ ขอขอบคุณพี่ๆ น้องๆ และเพื่อนทุกคนทั้งชาวลาว และชาวไทย ที่ให้ความช่วยเหลือด้วยดีตลอดมา

ขอแสดงความรู้บุญคุณ ต่อเจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุข เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลแม่ และเด็ก เจ้าหน้าที่ศูนย์ข้อมูลข่าวสารบทบาทหญิงชายเพื่อการพัฒนา เจ้าหน้าที่ห้องสมุดแห่งชาติ และเจ้าหน้าที่ห้องการรัฐบาลผู้ที่ให้ความร่วมมือ และให้ความสะดวกในการสนองข้อมูลที่สำคัญต่างๆ

ขอแสดงความรู้บุญคุณต่อพ่อแม่ ญาติพี่น้อง ผู้อาวโส ที่บ้านขอนแก่น อำเภอแปก จังหวัดเชิงขวาง ที่ได้สละเวลาที่มีคุณค่า ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์

งานศึกษาชิ้นนี้ไม่สามารถสำเร็จผลได้ ถ้าหากไม่มีสามี พี่สาว และญาติ ๆ ที่คอยหนุนหลัง สามีที่เป็นทั้งกำลังใจ กำลังทรัพย์เคียงคู่ไปกับศูนย์สตรีศึกษาและมูลนิธิ Rockefeller หลายครั้งที่ผู้ศึกษาท้อถอย จนเกิดความคิดที่จะไม่กลับมาสอบวิทยานิพนธ์ แต่สามีเป็นยาชูกำลังทั้งรับภาระทางบ้าน และพี่สาวที่คอยดูแลลูกอยู่ไม่ห่าง ณ ตรงนี้จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง และทั้งหมดที่เป็นส่วนดีของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ขอมอบให้แก่ท่านทั้งหลายที่กล่าวมาทั้งหมด ส่วนข้อบกพร่องผู้ศึกษาขอน้อมรับแต่เพียงผู้เดียว และหวังว่างานศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจ และต่อสังคม

เพชรสาคร สมพงษ์บุตรจัน

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์

กระบวนการสร้างทางสังคมของความเป็นแม่ในสังคมลาวที่กำลังเปลี่ยนแปลง: ประสบการณ์ชีวิตของผู้หญิงคนหนึ่ง

ผู้เขียน

นางสาวเพชรสาคร สมพงษ์บุตรชั้น

ปริญญา

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สตรีศึกษา)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์วิระดา สมสวัสดิ์

บทคัดย่อ

209116

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการศึกษากระบวนการสร้างทางสังคมของความเป็นแม่ในสังคมลาวที่กำลังเปลี่ยนแปลง ผ่านทางประสบการณ์ชีวิตของผู้หญิงคนหนึ่งคือตัวผู้ศึกษาเอง พบว่าความเป็นจริงของความเป็นแม่มีมากมายหลายชุด ทั้งชุดที่ผู้ศึกษาจัดให้เป็นความเป็นแม่ในวาทกรรมว่าด้วยความรู้/ความจริงแบบจารีตประเพณีและความเป็นแม่ในวาทกรรมแบบทันสมัย ความเป็นแม่แบบแรกถูกประกอบสร้างขึ้นมาโดยอำนาจ/ความรู้ตามจารีตประเพณีของชาวพวนที่อธิบายความเป็นแม่จากชุดความรู้เรื่องผี เทวดา พุทธศาสนาและความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมพวนที่สร้างความเป็นแม่ที่บูรณาการสถานะ บทบาท หน้าที่ของแม่เข้ากับความเป็นลูกสาว หลานสาว พี่สาว น้องสาว ผู้สาว (หญิงสาว) และเมียที่ดี ที่ต้องทำงานหนัก ขยันหมั่นเพียร กตัญญูรู้คุณเป็น “ข้างทำหลัง” และอื่น ๆ การประกอบสร้างความเป็นแม่แบบนี้เกิดขึ้นในอดีตและมีการผลิตซ้ำผ่านทาง การพูด การเขียน การสั่งสอนให้เรียนรู้ซึ่งสามารถตรวจสอบดูได้จากเรื่องเล่า ปรัมปรา นิยาย คำกลอน คติสอนใจ และ “ฮิตคอง” ต่าง ๆ ที่ถูกนำไปปฏิบัติตามกระบวนการที่เรียกว่า การขัดเกลากายทางสังคม สถาบันที่ทำหน้าที่ประกอบสร้าง ผลิตซ้ำความเป็นแม่แบบนี้ได้แก่ครอบครัว เครือญาติ/ผู้อาวุโส วัด โรงเรียนและชุมชน ความเป็นแม่ในลักษณะนี้ปรากฏอยู่ในประสบการณ์ชีวิตจริงของผู้หญิงลาว ชาวพวนรุ่นยายและรุ่นแม่ของผู้ศึกษา แต่ในกรณีของแม่เกิดการก่อรูปของวาทกรรมความเป็นแม่ชุดใหม่ขึ้นมา ทั้งปนเปื้อนทับและขัดแย้งกับความเป็นแม่ตามวาทกรรมชุดเก่า ผู้ศึกษาจัดวาทกรรมชุดใหม่ว่าเป็นวาทกรรมความเป็นแม่แบบทันสมัย เนื่องจากผู้ศึกษาเห็นว่าสังคมลาวในช่วงเวลาที่เกิดขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราช ปลดปล่อยตนเองจากลัทธิอาณานิคมฝรั่งเศส และการครอบงำโดยสหรัฐอเมริกาในช่วงสงครามอินโดจีน เป็นช่วงเวลาที่ตั้งคำถามก้าวเข้าสู่ภาวะความทันสมัยมากขึ้นเป็นลำดับ กล่าวคือ เกิดการถอดรื้อ ความเป็นสังคมลาวในแบบจารีต แล้วประกอบสร้างความเป็นลาวสมัยใหม่ขึ้นมาโดยใช้วาทกรรมชุดต่าง ๆ ว่าด้วยเอกราช อธิปไตย สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคตามแนวทางสังคมนิยม วาทกรรมชุดต่าง ๆ ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นแม่ เช่น “การมีลูกมากเป็นการสร้างชาติ” ก็ดี การนำเสนอคำขวัญ “สามดี สองหน้าที่”

คือผู้หญิงต้องเป็น “พลเมืองดี” เป็น “แม่ที่ดี” เป็น “เมียที่ดี” กับทั้งต้องทำหน้าที่ “ปกป้องรักษา ก่อสร้างประเทศชาติสังคมนิยม” และทำหน้าที่ในการ “ปลดปล่อยผู้หญิง” และอื่น ๆ ก็ดีเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่า การประกอบสร้างความเป็นแม่โดยพรรคฯ และรัฐในช่วงเวลานี้ ซึ่งเป็นช่วงของการเป็นแม่ของแม่ของผู้ศึกษา เป็นแม่ที่ขยับออกไปห่างจากอำนาจ/ความรู้แบบจารีตไปสู่อำนาจ/ความรู้แบบทันสมัย ความเป็นแม่ในสังคมลาวถูกประกอบสร้างขึ้นมาใหม่อีกครั้งเมื่อเกิดการปรับเปลี่ยนสู่การพัฒนาในแนวทางเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบการค้าเสรีที่มีการแข่งขัน การปรับเปลี่ยนนี้มีผลกระทบต่อผู้หญิงและความเป็นแม่มากมายหลายด้าน เช่น เพศวิถีที่ตอกย้ำการมีเพศสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามเท่านั้น จากนั้นก็เข้าไปกำหนดคตินิยมเรื่องอนามัย เจริญพันธุ์ (การคุมกำเนิด การวางแผนครอบครัว ฯลฯ) ชุดความรู้การแพทย์สมัยใหม่ตลอดจนเทคโนโลยีการเจริญพันธุ์ ซึ่งมีฐานที่มาจากชุดความรู้ “วิทยาศาสตร์” ถูกนำมาใช้เป็นเหตุผลของการประกอบสร้างวาทกรรมหลากหลายชุดว่าด้วยความเป็นแม่โดยสถาบันสำคัญของรัฐ เช่น โรงพยาบาล โรงเรียนแพทย์ กระทรวงสาธารณสุขและสหพันธ์แม่หญิง เป็นต้น นอกจากนั้นยังมี “ตลาด” เข้ามาเป็นสถาบันที่ร่วมประกอบสร้างความเป็นแม่ในระบบทุนนิยมอีกด้วย วาทกรรมความเป็นแม่แบบทันสมัยนี้มีผลกระทบต่อข้อกำหนดคตินิยมความเป็นแม่ของตัวผู้ศึกษาโดยตรง พุดอีกอย่างหนึ่งคือ ความเป็นแม่ของผู้ศึกษา นอกจากเป็นความเป็นแม่ตามแบบจารีตประเพณีที่ยังดำรงอยู่และเข้ามามีบทบาทต่อความเป็นแม่ของผู้ศึกษาผ่านทาง การจัดการ การดูแลด้วยความรักและห่วงใยของแม่และพี่สาวแล้ว ผู้ศึกษายังต้องผ่านประสบการณ์ความเป็นแม่ตามอำนาจ/ความรู้ชุดทันสมัยที่มีพรรคฯ และรัฐ วิทยาศาสตร์ และตลาดเป็นสถาบันที่ร่วมกันประกอบสร้างความเป็นแม่ที่ดีที่ทันสมัย โดยมีโรงพยาบาลและแพทย์เป็นผู้แนะนำให้ใช้ในประสบการณ์จริง ด้วยเหตุนี้ “ฉัน” ในฐานะที่เป็น “ประธาน” จึงพบว่า “ความเป็นแม่” ในสังคมลาวมีความหลากหลาย ซับซ้อนและแตกต่างกันไปตามเวลาและอำนาจ/ความรู้ในสังคมที่นิยามความเป็นแม่ออกมา ความเป็นแม่ในแบบนั้นจึงดำรงอยู่เพียงช่วงเวลาหนึ่ง แล้วก็จะถูกทำลายด้วยวาทกรรมความเป็นแม่ที่เปลี่ยนแปลงไปตามชุดการประกอบสร้างของอำนาจ/ความรู้ชุดใหม่ ดังนั้นความเป็นประธานของ “ฉัน” ในประสบการณ์ ความเป็นแม่จึงไม่ใช่ “ประธานผู้มีเหตุมีผล” ตามวิธีคิดแบบตะวันตก แม่ทั้งสามคนที่ฉันนำเรื่องราวของพวกเธอมาเล่าเป็นคนละแม่ที่มี “ความเป็นแม่” ซึ่งแตกต่าง ประสบการณ์ของความเป็นแม่ก็แตกต่างกันไปและเป็นประสบการณ์ที่อยู่ภายในวาทกรรมของความเป็นแม่ของแต่ละยุคสมัย และแต่ละสถานที่ “ฉัน” ควรจะมีความเป็นประธานที่มีทางเลือกต่าง ๆ “อย่างมีเหตุมีผล” มากกว่า แต่ในชีวิตจริง “ฉัน” ยังต้องเลือกปฏิบัติการความเป็นแม่ในแบบจารีต ผสมผสานกับความเป็นแม่แบบทันสมัยควบคู่กัน ไปโดยคำนึงถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้ที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจทั้งหลาย ผู้รอบรอบ ๆ ตัวฉันที่สังกัดอยู่ในชุมชนวาทกรรมคนละชุด ซึ่งขัดแย้งกับ “ฉัน” จึงเป็น

“ประธาน” ที่ไม่มีอำนาจสมบูรณ์และไม่เป็นเอกภาพเป็นประธานที่ขัดแย้ง เป็นแม่ที่ดีและไม่ดี
ในขณะเดียวกัน

Thesis Title	Process of Social Construction of Motherhood in the Context of the Transforming of Lao Society: A Woman's Life Experience
Author	Ms. Phetsakhone Somphongbouthakhanh
Degree	Master of Arts (Women's Studies)
Thesis Advisor	Associate Professor Virada Somsvasdi

ABSTRACT

209110

The study is focused on the process of social construction of motherhood in the context of Lao social transformation through my own life experience as woman. It is found that discourses on motherhood have been constructed by multiple sets of knowledge/realities: both discourse on traditional motherhood and discourse on modern motherhood. According to the Puan traditional discourse, motherhood was explained by animism, Buddhism as well as power relations in Puan society which integrates status, role and duty of mother into role of daughter, grand-daughter, elder sister, younger sister, young woman, and good wife who is expected to be hard-working, diligent, grateful to parents, "elephant's hind legs" and so on. This construction of motherhood emerged in the past and has been reproduced by speeches, writings, and teachings that were examined in stories, myths, poems, proverbs as well as "traditions" through the process of socialization. Institutions, which involved in this process, are family, kinship/seniority, religion, education and community. Women in the generations of my grandmother as well as my mother experienced this kind of motherhood. In case of my mother's generation, the formation of a new discourse on motherhood occurred and it overlapped and conflicted with the traditional discourse. The new discourse is about modern motherhood. It is named "modern motherhood" discourse because it was constructed during period of Lao people's struggle for national independence, against France's colonialism as well as the domination of the United States of America in the Indochina war and since then, Lao society has gradually been changing to modernization. At this stage, traditional Laoness was deconstructed and then modern Laoness was constructed by discourses about independence, sovereignty, rights, liberty and equality in socialism principles, including discourses of motherhood, such as "having a lot of children is to build the nation", slogan of women "three goods, two duties" which means that women were

encouraged to be “good citizens”, “good mothers”, “good wives” and had duties to “protect and build the socialist nation” as well as to “liberate other women”. This shows that motherhood, which was produced by the Lao People’s Revolutionary Party (LPRP) and presented to my mother’s generation, was changed from traditional power/knowledge to modern one. However, motherhood has been reconstructed when there is a transition in economic development of Lao focused on economic growth and free market economy. This transition affected women as well as motherhood in many ways, e.g. predominance of heterosexuality, definition of reproductive health (birth control, family planning etc.) Modern medical knowledge including reproductive technology which is based on knowledge of “science” is used to justify the construction of discourses about motherhood in capitalism by the state’s institutions such as hospitals, medical schools, the ministry of public health and the Lao Women’s Union. Moreover, “market” takes part in this construction. The definition of my motherhood is directly influenced by the discourse on modern motherhood. But the traditional motherhood still occupies and takes the role of my motherhood through management and anxious carefulness of my mother and elder sister. Power/a set of modern knowledge of various organizations e.g. the LPRP, state, science and commercial marketing that jointly constructed my good and modern motherhood as well as my experiences has been suggested by doctors and nurses. Thus “I” as “subject” found that motherhood is variety, complexity and difference in Lao society varying with period and power/new set of knowledge when society defines new discourse on motherhood. This “motherhood” maintains temporarily, and then it has been contested by new discourse on motherhood, which has been changed by the construction of new power/new set of knowledge. Therefore “I” as subject in mothering experience is not “rational subject” according to western ways of thinking. The stories of three-generation mothers reveal that they have different motherhood and experiences depending on “motherhood” discourse of each period and place. I should be “subject” who has more rational choices but in real life I must choose and integrate simultaneously both traditional and modern motherhood practices relying on power relationship of persons around me who have different sets of discourse and conflict with me. As a result, I am the subject who does not have absolute power and unity but become flexible. Thus I am both good and bad mother at the same time.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ช
สารบัญตาราง	๓
สารบัญภาพ	๔
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามในการศึกษา	10
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	11
1.4 ทบทวนวรรณกรรม และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	11
1.4.1 วรรณกรรมงานวิจัยทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง	12
1.5 กรอบคิดในการศึกษา	16
1.6 ระเบียบวิธีวิจัย	23
1.6.1 ขอบเขต และวิธีการศึกษา	25
1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	28
1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ	30
1.9 เนื้อหาวิทยานิพนธ์โดยสังเขป	32
บทที่ 2 แนวคิดความเป็นแม่ในมุมมองสตรีนิยม และในสังคมลาว	33
2.1 สตรีนิยมกับแนวคิดความเป็นแม่ (Motherhood)	33
2.2 บรรทัดฐานของความเป็นแม่ (Maternity Norms)	39
2.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับตัวตน และอัตลักษณ์ (Self and Identities)	42
2.4 แนวคิดหรือวาทกรรมความเป็นแม่ในสังคมลาว	45
2.4.1 แม่กับการให้ความหมายที่หลากหลาย	45
2.4.2 ความเป็นแม่มองผ่านวรรณคดีโบราณลาว	47
2.4.3 “คนลาว” ลูกหมากน้ำเต้าปุ้น และแม่ในมิติชาวบ้าน	53
2.4.4 แม่ในทางวิทยาศาสตร์การแพทย์	56

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.4.5 รัฐสมัยใหม่กับความเป็นแม่: มองผ่านนโยบายพัฒนาประชากร	57
2.4.6 รัฐสมัยใหม่กับความเป็นแม่: มองผ่านสถาบันทางกฎหมาย	66
2.4.7 รัฐสมัยใหม่กับความเป็นแม่: มุมมองของสหพันธ์แม่หญิงลาว	69
2.4.8 มายาคติความเป็นแม่ที่ปรากฏในสังคมจริง	71
บทที่ 3 ขยายภายใต้ความเป็นจาริตในสังคมลาวชาวพวน	78
3.1 การเรียนรู้ การปฏิบัติการจริง และการถ่ายทอดในครอบครัว-ชุมชน	79
3.1.1 การเรียนรู้ และการปฏิบัติการจริงในครอบครัว	79
3.1.2 การเรียนรู้ และการปฏิบัติการในชุมชน	80
3.1.3 การถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น	86
3.2 ชีวิตยายในวัยเด็ก: หน้าที่ การละเล่น	86
3.2.1 หน้าที่ในวัยเด็ก	86
3.2.2 การละเล่น	89
3.3 ประสบการณ์ชีวิตในวัยเป็นผู้ใหญ่	89
3.3.1 ลูกสาวดีที่พ่อแม่พึงไม่ได้	90
3.3.2 ความ “ไม่สวย – ยากจน” กับการทำบุญ	91
3.4 การเกี่ยวพาราฮี และงานแต่งงานครั้งที่หนึ่งที่ไม่ได้เลือก	92
3.5 ประสบการณ์ชีวิต: หน้าที่ของเมียหลังการแต่งงานครั้งที่สอง	94
3.6 กิจกรรม (กิจวัตร) ที่ผู้หญิงรุ่นยายต้องทำประจำวัน	96
3.7 ประสบการณ์ชีวิต: การปฏิบัติตนเมื่อเป็นแม่	98
3.8 ขยายกับประสบการณ์การเป็นนกกสองหัว	102
3.9 การเลี้ยงลูกตามลำพังหลังที่ตาถูกจับ	103
3.10 จุดจบของยาย	104
3.11 สรุป	105
บทที่ 4 แม่ในกระแสของการต่อสู้กษัตริย์ และการสร้างเศรษฐกิจครอบครัว	107
4.1 ภาระบทบาทแนวทางการพัฒนาผู้หญิงของสหพันธ์แม่หญิงลาวในระยะใหม่	108
4.2 ครอบครัว และชีวิตของแม่ในวัยเด็ก	113
4.2.1 บทบาทหน้าที่ และการละเล่นในวัยเด็ก	113

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.2.2 การศึกษาในชนบท และการเรียนรู้ในครอบครัว – ชุมชน	114
4.3 วัยรุ่นกับบทบาทหน้าที่การเป็น “แม่นักรบ”	115
4.4 ประสบการณ์การเป็นลูกกำพร้า กับการถูกว่า “นางเพงสิ้นผีนเดียว”	118
4.5 งานแต่งที่เจ้าบ่าวไม่ใช่แฟน	120
4.6 หน้าที่ของลูกสะใภ้	122
4.7 ความเป็นแม่ก่อน และหลังก้อยู่กับพ่อ	123
4.8 หน้าที่ความเป็นแม่กับการเลี้ยงลูกอยู่ในเมือง	127
4.9 การปฏิบัติการจริงตามคำขวัญ “ผู้หญิง 3 คี 2 หน้าที่”	129
4.10 สรุป	133
บทที่ 5 “ฉัน” ในยุคปัจจุบันกับความเป็นทันสมัยแบบตะวันตก	136
5.1 ครอบครัว บทบาทหน้าที่ การละเล่น และการศึกษาในวัยเด็ก	136
5.1.1 ครอบครัว บทบาทหน้าที่ และการละเล่น	136
5.1.2 สถาบันการศึกษากับการสอนให้ป็นเด็กดี	140
5.2 วัยรุ่นกับการเป็น “หลานสาวที่ดี” ที่อยู่ในกรอบของน้ำ	142
5.3 ระเบียบการศึกษาในตัวเมืองใหญ่	143
5.4 ชีวิตในมหาวิทยาลัย และประสบการณ์การเป็นนักศึกษาหอพัก	148
5.5 การทำงานกับการเป็น “เจ้าหน้าที่ที่ดี”	151
5.6 “รักไว้พรมแดน” แต่ต้อง “อยู่ในกรอบ”	153
5.7 “งานแต่ง” ของฉันคือ “งานหมั้น” ของตำรวจ	154
5.8 การเรียนรู้ การปฏิบัติการจริงเมื่อกลายมาเป็นแม่	155
5.8.1 เมื่อรู้ว่าท้องต้องไปพบ “หมอ” และปรึกษา “ผู้รู้”	155
5.8.2 แม่ และพี่สาว “แหล่งเรียนรู้” และ “ปฏิบัติการจริง”	158
5.8.3 การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจเมื่อมาเป็นแม่	158
5.8.4 หัวใจแห่งความเจ็บปวดที่บอกใครไม่ถูก	159
5.8.5 รกอยู่ไหน	160
5.8.6 “สูตรของแม่” vs “สูตรของหมอ”	161
5.8.7 หน้าที่ และความเปลี่ยนแปลงในชีวิตประจำวันเมื่อกลายมาเป็นแม่	163
5.8.8 “แม่ไม่ดีทิ้งลูกไปเรียน”	164

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.8.9 งานบ้าน และงานนอกบ้านที่ต้องทำในพื้นที่เดียวกัน	165
5.9 ประสบการณ์การเป็นนักศึกษาสตรีศึกษา	166
5.10 สรุป	168
บทที่ 6 ส่งท้ายว่าด้วยการสร้าง “ความเป็นแม่”	171
6.1 “วาทกรรม” การสร้าง “ความเป็นแม่” แบบจารีต	174
6.2 “วาทกรรม” การสร้าง “ความเป็นแม่” แบบจารีต และการปลดปล่อยชาติ	176
6.3 “วาทกรรม” การสร้าง “ความเป็นแม่” ในยุคของการพัฒนา	179
6.4 ข้อเสนอแนะ	186
บรรณานุกรม	192
ประวัติผู้เขียน	198

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
2.1	จำนวนพลเมืองที่เข้ารับการวางแผนครอบครัวปี 2000-2005	63
2.2	จำนวนคู่บ่าวสาวที่เข้าแจ้งการจดทะเบียนสมรสต่อที่ทำการปกครองในสี่อำเภอ	68
5.1	อัตราส่วนอาหารที่กินทุกวันตามคำแนะนำของหมอ	157

สารบัญภาพ

รูป		หน้า
1.1	แบบจำลองกรอบคิดในการศึกษาที่ดัดแปลงจากแนวความคิด Stuart Hall	
2.1	พ่อใหญ่ (พ่อของพ่อ) อายุ 103 ปี และลูกชาย (สันติ) อายุ 1 ขวบ 7 เดือน	55
2.2	(บน) ย่าโนลา (เพื่อนของยาย) อายุ 83 ปี (ล่าง) แม่เต่าสอน อายุ 67 ปี	56
4.1	กลุ่มภาพใบยังยอที่แม่ได้รับจากสหพันธ์แม่หญิงลาว ช่วงปี 1981-2007	132